

**RAUTALAMMIN KIERINNIEMEN KESKI- JA POHJOISOSAN LIITO-
ORAVAKARTOITUS V. 2014**

Jorma Knuutinen

SISÄLLYS

1. Johdanto	3
2. Tutkimusalue	3
2.1. Yleiskuvaus	3
2.2. Metsäkuva	4
3. Kartoituksesta	5
4 Kartoituksen tulokset	6
5. Kirjallisuus	8

LIITTEET

Valokuvat 1-65

1. JOHDANTO

Tehty liito-oravakartoitus liittyy Kierinniemen ranta-asemakaavan (1989) päivittämiseen. Päivityksen tavoitteena on kaavoittaa aluetta pysyvään asumiseen. Rautalammin kunta sekä kaavoittaja (Tilatohtorit Oy) tilasivat selvityksen allekirjoittaneelta kevättalvella v. 2014.

Kartoitus arvioitiin tarpeelliseksi, koska liito-oravalla (*Pteromysvolans*) on erityinen suojeluarvo ja lajin esiintymistä kaava-alueella pidettiin mahdollisena. Liito-orava kuuluu EU:n luontodirektiivin liitteen II ja IV (a) eläinlajeihin (FINLEX 1997, Suomen ympäristökeskus 2011). Luonnonsuojelulain 49 §:n mukaan luontodirektiivin liitteessä IV (a) tarkoitettuihin eläinlajeihin kuuluvien yksilöiden lisääntymis- ja levähdyspaikkojen hävittäminen ja heikentäminen on kielletty (FINLEX 1996).

Viimeisimmässä uhanalaisuustarkastelussa liito-orava on arvioitu Suomessa vaarantuneeksi (VU) lajiksi (Rassi ym. 2010). Äskettäisissä tutkimuksissa kannan kooksi maassamme on todettu noin 143 000 naarasyksilöä. Kanta on tihein Länsi-Suomessa Vaasan rannikkoseudulla ja Lounais-Suomessa, harvin Pohjois-Karjalassa, Kainuussa ja Pohjois-Pohjanmaalla. Lapista liito-orava puuttuu. Kannan arvioidaan taantuneen 10–20 vuoden kuluessa 20–58 % (Hanski 2006).

EU:n alueella liito-orava esiintyy Suomen lisäksi vain Virossa (todennäköisesti vain muutamia satoja yksilöitä) sekä mahdollisesti Latviassa (ilmeisesti hävinnyt). Karjalan kannaksella liito-oravan on havaittu olevan harvalukuisempi kuin itäisessä Suomessa (Hanski 2006).

Selvityksessä kartoitettiin liito-oravan mahdollista esiintymistä Kierinniemen keski- ja pohjoisosassa. Kartoituksen avulla saadaan tarpeellista taustatietoa alueen kaavoitusta varten. Selvityksessä kiinnitettiin yleispiirteisesti huomiota myös muihin tutkitulla alueella mahdollisesti oleviin luontoarvoihin.

2. TUTKIMUSALUE

2.1. Yleiskuvaus

Tutkimusalue sijaitsee Rautalammin Pakarilankylässä runsaat yhdeksän kilometriä kirkonkylästä länsiluoteeseen. Se käsittää Etelä-Konneveden Kierinniemen keski- ja pohjoisosan. Alueen omistaa Rautalammin kunta. Pohjoisessa ja lännessä alue

rajoittuu järveen, etelässä niemen metsäpeitteiseen eteläosaan ja idässä niemen tyven lähes kokonaisuudessaan lävistävään, vajaan puolen kilometrin pituiseen ja 60–70 metriä leveään suohon. Kyseinen räme kuuluu Natura 2000 -verkostoon ja on rauhoitettu v. 2008 yksityismaiden luonnonsuojelualueena.

Huomattava osa tutkimusalueesta on enimmäkseen loivapiirteisesti kumpuilevaa rinnemaastoa. Niemen keskellä kohoaa laakea kallionharjanne noin kaksikymmentä metriä Konneveden pinnan ylle ja koillisreunalla sijaitsee pienempi ja puolta matalampi kumpare. Maaston pienpiirteisyyttä korostavat siellä täällä esiintyvät matalahkot kalliojyrkänteet ja -töyräät. Alavinta ja osin soistunutta maasto on rauhoitettuun suohon rajoittuvassa itäosassa.

Niemen pohjoispäässä sijaitsee Kierinniemen hoitokoti. Suuren päärakennuksen lisäksi rakennusryhmään kuuluu rantasauna ja pari muuta pientä rakennusta. Etelämpänä länsirannalla on kolme kesämökkiä ja yksi mökki keskempänä niemeä lähellä hoitokotia. Hoitokotiin tuleva tie lävistää tutkimusalueen pohjoisosan. Siltä erkanee pienempiä teitä sekä alueella että sen ulkopuolella sijaitseville kesämökeille sekä Pienen-Kurkiniemen taloon. Niemessä kiertelee myös joitakin muita pienempiä teitä sekä polkuja.

2.2. Metsäkuva

Valtaosaa aluetta hallitsevat vanhahkot varttuvat kuusi- ja etenkin lännen puolen rinteillä mäntyvaltaiset sekametsät (01, 02, 03, 04, 05, 06). Länsirannan kallioisella rinteellä kasvaa paikoin jo komeaa hongikkaa (07, 08). Yksittäiset huomattavan kookkaat männyt ja järeät kuuset siellä täällä antavat metsäalueelle oman leimansa (09, 10). Sekapuuna esiintyy yleisesti koivua, niukemmin mm harmaaleppää ja raitaa (11, 12, 13), liito-oravalle mieleisiä kookkaita haapoja vain hyvin vähän (14, 15), riukumaisia haapoja hieman enemmän lähinnä länsiosassa. Kuusialikasvosta on nousemassa paikoitellen tiheästi (16, 17, 18), ja pensaskerroksessa näkee siellä täällä katajia (19, 20). Melko tuoreet tuulenkaadot (21, 22, 23) sekä vanhemmat, osin jo sammaloituneet maapuut (24, 25, 26), muutamat kääpäiset, toisinaan tikkojen kaivelemat pötkelöt sekä pystyyn keloutuneet ja keloutuvat kuuset (27, 28, 29, 30, 31) luovat luonnonmetsän tuntua.

Korkeimman kallioselänteiden laella kasvaa harvahkoa varttuvaa - jo varttunutta kuivahkon kankaan männikköä (32, 33, 34). Männyistä muutamat ovat järeytymässä kilpikaarnaisiksi (35). Joissakin puissa näkyy tavallista enemmän naavaa (36).

Pieneltä osin alueeseen kuuluu myös rauhoitetun suon reunakorpea ja -rämettä (37, 38). Korpimaisessa kaakkoiskulmassa metsä on koivuvaltaista (39). Alueella kasvaa joitakin yksittäisiä haapoja (40), ja paikoin on nousemassa kuusialikasvosta. Metsäkuvaan kuuluvat näkyvästi myös myrskyn kaatamat koivut pystyssä törröttävine juurakkoineen sekä yksittäiset kääpäiset pökkelöt (41, 42, 43). Kaatuneista koivuista osa on korjattu pois. Saniaiskasvustoista päätellen korpipainanne on muuta ympäristöä hieman rehevämpi (44).

Koivikkoa on myös heti hoitokodin eteläpuolella. Alikasvoksena on nousemassa kuusta (45, 46). Etelämpänä metsä muuttuu mäntyvaltaiseksi sekametsäksi (47, 48). Sielläkin metsäkuva elävöittävät paikoin pienet koivuvaltaiset kuviot (49).

Pienen Kurkiniemen taloon vievän tien länsipuolta hallitsee melko tuore hakkuuaukea. Alueella on vain yksittäisiä siemenpuuasentoon jätettyjä mäntyjä sekä siellä täällä entistä harvahkoa kuusialikasvosta (50, 51).

Hoitokodin pihapiiri on avaran puistomainen, ja nurmikentällä ja teiden varsilla kasvaa mm. useita kookkaanlaisia mäntyjä (52). Länsirannan ja nurmikentän väliin on jätetty vain harvakseltaan puita (53), myös jo melko järeitä haapoja (54). Lähiympäristön koivu-mäntysekametsiä on harvennettu (55, 56, 57, 58, 59, 60, 61). Piharakennusten itäpuolella on heinittynyt ja pensoittunut entinen urheilukenttä (62). Sen ja rannan välissä kasvaa vanhahkoa männikköä (63). Pitkin rantoja näkee siellä täällä jo kohtalaisen järeitä haapoja (64, 65).

3. KARTOITUKSESTA

Liito-oravakartoitus toteutettiin *Direktiivilajien huomioon ottaminen suunnittelussa*-julkaisun (Sierla ym. 2004) ohjeidenmukaisesti. Menetelmä perustuu liito-oravan jätösten etsimiseen tutkittavan alueen puiden alta. Syksyn - kevään kuluessa papanoita kertyy eniten asuttujen kolopuiden, mutta vaihtelevassa määrin myös ruokailuun ja kulkureitteinä käytettyjen puiden tyvelle (Hanski 2006, Luoto & Pimenoff 2008).

Liito-oravan mahdollinen esiintyminen alueella selvitettiin 31.3.–5.5.2014 eli virallisissa inventointiohjeissa (Sierla ym. 2004) suositeltuna ajankohtana: keväällä lumien sulamisen jälkeen ennen toukokuun loppua. Kevät 2014 oli poikkeuksellisen

varhainen, ja lumet olivat sulaneet tutkimusalueelta pääosin jo maaliskuun puoliväliin mennessä.

Aluetta koskevassa ensi vaiheen tarkastelussa apuna käytettiin Maanmittauslaitoksen Karttapaikan ilmakuvakarttoja (2012, mittakaavataso 1:2000). Niiden avulla voitiin karkeasti arvioida metsien ja metsiköiden puuston ikää ja rakennetta sekä jossakin määrin myös puulajisuhteita.

Inventointi painottui liito-oravalle soveltuviin elinympäristöihin. Ihanteellista ympäristöä ovat varttuneet kuusikot ja kuusisekametsät, joista löytyy järeitä kuusia ja kolohaapoja pesä- ja suojapaikoiksi sekä lehtipuita ravintolähteeksi (Rassi ym. 1986), vähiten soveliaimpia metsäympäristöjä taimikot ja männiköt (Hanski ym. 2001). Jätöksiä (papanoita) etsittiin maastossa sopivien puiden alta aluetta järjestelmällisesti kiertelemällä. Mieleisimpiä puita liito-oravalle ovat järeät kuuset sekä suuret kolohaavat ja muut lehtipuut. Joistakin suurimmista puista otettiin ympärysmitta ja taltioitiin koordinaatit GPS-paikantimella (tarkkuus ± 3 m).

Kartoituksen yhteydessä huomioita tehtiin alueen puustosta. Samalla arvioitiin kohteen yleistä sopivuutta liito-oravalle. Arvioinnissa kiinnitettiin huomiota metsän luonnontilaisuuteen eli puuston rakenteeseen (monikerroksisuus), puulajien kirjoon (kuusen, haavan, koivun ja lepän esiintyminen), kolopuiden ja lahopuun määrään, puuston ikään ja metsikön kokoon (vrt. esimerkiksi Luoto & Pimenoff 2008). Esiintymien rajoja voidaan karkeasti hahmotella papanalöytöjen sekä metsän ominaispiirteiden perusteella.

4. KARTOITUKSEN TULOKSET

Liito-oravan esiintyminen: Alueelta ei tavattu merkkejä liito-oravasta, vaikka metsät vaikuttavat paikoin ainakin näennäisesti lajille kelvollisilta. Mahdollisesti kolopuita alueella on vain vähän. Lisäksi lähiympäristön metsiä on hakattu laajalti, ja alue on kokonaisuudessaan jäänyt hieman saarekemaiseksi. Tilanne voi selittyä myös liito-oravakannan yleisellä harvuudella sekä sattumalla.

On huomattava, että talvisin liito-orava liikkuu suppeammalla alueella kuin kesällä, joten kesäinen elinpiiri saattaa kattaa alueita, jotka eivät tule ilmi varhaiskeväisen kartoituksen yhteydessä (Nupponen ym. 2013). Tyypillistä on myös se, että vanhoja esiintymiä autioituu ja uusia ilmaantuu vuosien kuluessa luontaisesti. Tyhjilleen

jääneitä elinkelpoisia elinympäristöjä voidaan asuttaa myöhemmin taas uudelleen (Luoto & Pimenoff 2008).

Erityistä: Erityisesti tutkimusalueen itäisin osa on metsäkohteena luonnonsuojelullisesti vähintäänkin paikallisesti arvokas. Selvitettäväksi suositellaankin esimerkiksi, soveltuuko se mahdolliseksi, valtion korvaamaksi METSO-kohteeksi. Ellei täysrauhhoittamiseen löydy halukkuutta, vaihtoehtona voisivat olla tavallista kevyemmät metsätaloustoimet, esimerkiksi metsän kasvattaminen eri-ikäisrakenteisena. Alueen metsän säilyttämistä suojelu- ja virkistysalueena puoltaa omalta osaltaan myös muun Kierinniemen mahdollinen asuntorakentaminen. Lisäksi muulla alueella (jo hakattua aluetta lukuun ottamatta) olisi hyvä huomioida metsään liittyvät suojelunarvoiset erityispiirteet.

Kiitokset Eila Karkille maastotöiden avustamisesta!

5. KIRJALLISUUS

FINLEX 1996: Luonnonsuojelulaki. – Valtion säädöstietopankki FINLEX.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19961096> [5.6.-13]

FINLEX 1997: Luonnonsuojeluasetus. Liite 5. Suomessa esiintyvät luontodirektiivin liitteessä IV (a) mainitut eläinlajit. – Valtion säädöstietopankki FINLEX.

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1997/19970160#L5P23> [5.6.-13]

Hanski, I. K., Henttonen, H., Liukko, U.-M., Meriluoto, M. & Mäkelä, A. 2001: Liito-oravan (*Pteromysvolans*) biologia ja suojeleminen Suomessa. – Suomen Ympäristö 459, Ympäristöministeriö.

Hanski, I. 2006: Liito-oravan *Pteromysvolans* Suomen kannan koon arviointi.

Loppuraportti. <http://www.ymparisto.fi/download.asp?contentid=47773&lan=fi> [5.6.-13]

Luoto, A. & Pimenoff, S. 2008: Vihdin kunta. Huhmarin työpaikka-alueen asemakaava. Liito-oravaselvitys 2008.

http://www.vihti.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vihti/embeds/15324_Huhmari_liito-orava_2008.pdf [5.6.-13]

Nupponen, K., Schrader, M. & Ahola, A. 2013: Hämeenlinnan Aulangon ja Siirin liito-oravaselvitys vuonna 2013. http://www.hameenlinna.fi/pages/412869/Liito-orava_raportti_2013.pdf [10.7.-14]

Rassi, P., Alanen, A., Kemppainen, E., Vickholm, M. & Väisänen, R. (toim./eds.) 1986: Uhanalaisten eläinten ja kasvien suojelutoimikunnan mietintö. II Suomen uhanalaiset eläimet. Komiteamietintö 1985:43. Ympäristöministeriö, Helsinki. 466 s.

Rassi, P., Hyvärinen, E., Juslén, A. & Mannerkoski, I. (toim./eds.) 2010: Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2010. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus, Helsinki. 685 s.

Sierla, L., Lammi, E., Mannila, J. & Nironen, M. 2004: Direktiivilajien huomioon ottaminen suunnittelussa. – Suomen ympäristö 742. Ympäristöministeriö. 113 s.

Suomen ympäristökeskus 2011: Suomessa esiintyvät luontodirektiivin II, IV ja V -liitteen lajit. <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=80503> [5.6.-13]